

DR. JAR. HÁNDL:

INICIATIVNÍ NÁVRH NOVÉHO ÚSTAVNÍHO ZÁKONA O STÁTNÍM OBČANSTVÍ NA SLOVENSKU A PODKARPATSKÉ RUSI.

Pod čís. 1830 byl v poslanecké sněmovně rozdán tisk obsahující iniciativní návrh zákona, kterým se mění a doplňují předpisy o státním občanství na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Podatelé (poslanec Dr. Ivan Dérer a druhově) navrhuji tak povážlivé změny a odůvodňují je tak zvláště, že pokládáme za vhodné podrobiti návrh věcné kritice, a to jak se stanoviska právního, tak se stanoviska politického.

§ 1 navrženého zákona stanoví, že osoby, které dne 1. I. 1910 měly stálé bydliště v některé obci Slovenska nebo Podkarpatské Rusi a od toho času nepřetržitě mají bydliště na území náležejícím dnes RČS., jsou od 28. října 1918 počínajíc československými státními občany.

Nepřetržitost bydliště neruší doba, kterou dotčená osoba ztrávila přechodně mimo území, jež tvoří RČS.

a) ve vojen. službě, b) za účelem výdělků, studia nebo léčení, c) následkem vykonávání svého povolání nebo za jiným podobným účelem.

§ 3 navrhovaného zákona pak stanoví: Osoby, které dne 28. října 1918 měly stálé bydliště v některé obci Slovenska nebo Podk. Rusi a od toho času nepřetržitě mají bydliště na území náležejícím dnes RČS., nevyhovují-li ostatním podmínkám § 1, mají nárok na udělení československého státního občanství, jestli do 5 let ode dne účinnosti tohoto zákona podají si o to žádost ministerstvu vnitra.

Nepřetržitost bydliště neruší... (stejně jako v § 1 odst. 2.).

Z nároku na udělení státního občanství podle § 3 jsou vyloučeny osoby,

a) které bez souhlasu československé vlády byly po 28. říjnu 1918 v službách cizího státu nebo cizí armády, nebo b) které byly právoplatně odsouzeny pro zločin vůbec, anebo pro přečin podle zákona na ochranu republiky.

Tyto vylučující důvody je možno uplatňovat jen proti osobám, které se těchto činů samy dopustily.

* * *

To jsou podstatná ustanovení nového návrhu.

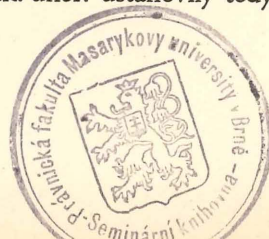
K tomu třeba po stránce právní poznamenati předně toto:

1. Ustanovení § 1 návrhu by bylo v úplném rozporu s mírovou smlouvou Saint-Germainskou i Trianonskou. Obě tyto smlouvy ustanovují shodně, že československými státními příslušníky jsou ty osoby, které měly domovské právo na území, jež dnes tvoří RČS., nepřetržitě od 1. I. 1910 až do dne účinnosti uvedených mírových smluv.

Osoby, které nabyly u nás domovského práva teprve po 1. I. 1910, nestaly se čl. státními příslušníky ex lege, beze všeho dalšího, nýbrž jen tehdy, jestli si do 31. XII. 1921 podaly žádost za přiznání čl. státního občanství a bylo-li jim toto přiznáno. Přiznání dalo se podle volného uvážení. (Obdobné předpisy ustanovily mírové smlouvy i pro SHS., výhodnější ještě pro Itálii.) Nebylo-li o přiznání českoslov. státního občanství v uvedené lhůtě požádáno, nebo byla-li žádost zamítnuta, staly se dotyčné osoby beze všeho dalšího, ex lege, podle mírových smluv příslušníky toho státu, na jehož území měly dříve domovské právo, nežli ho nabyly u nás.

Ostatní osoby, příslušné do býv. Rak.-Uher., at měly bydliště kdekoliv, staly se podle mírov. smluv příslušníky toho státu, v němž měly v den účinnosti dotyčné mírové smlouvy domovské právo.

Kriteriem pro rozdělení státních příslušníků býv. mocnářství rak.-uher. ustanovily tedy mírové

smlouvy *domovské právo*, po případě domovské právo trávající nepřetržitě delší dobu. (Srov. naproti tomu poměry na Hlučínsku, kde kriteriem pro rozdělení příslušníků ustanoveno bydliště resp. usazení v den účinnosti Versailleské smlouvy, t. j. 10. I. 1920.) Měl-li tedy někdo z býv. rak.-uh. státních příslušníků v den účinnosti mír. smluv *domovské právo* ve Vídni, v Linci, v Budapešti neb v Debrecíně, pak stal se ex lege, podle mírových smluv příslušníkem dotyčného státu — Rakouska nebo Maďarska, třebaš bydlel na území RČS. nebo jinde.

Bydliště bylo tedy při stanovení příslušnosti obyvatel býv. monarchie rak.-uh. úplně irrelevantní; rozhodovalo se výhradně podle domovského práva. (Srov. výjimky zcela ojedinělé, na př. usnesení konfer. velvysl. čís. 20/1925 Sb. — Těšínsko, Oravu a Spiš — ač i tam rozhodovalo v první řadě domovské právo.)

Odporovalo by tedy mírovým smlouvám, kdyby čs. stát takové osoby, jež se podle mírových smluv staly a jsou státními příslušníky jiných států (Maďarska, Rumunska, Rakouska, SHS., Italie) prohlásil ex lege, beze všeho dalšího za českoslov. státní příslušníky (nehledě ani k tomu, že si toho mnohé z dotyčných osob ani nepřejí).

2. Tím by vzniklo téměř ve všech případech § 1 návrhu zároveň *dvojití státní občanství*, tedy pravý opak toho, oč usilují všechny mírové a zvláště mezistátní úmluvy o státním občanství. (Srov. naše smlouvy o státním občanství s Rakouskem, Německem, Polskem č. 107/1921, č. 308/1922, č. 56/1926 Sb., účelem jejich jest právě doplnit a vyjasnit ta ustanovení mírových smluv, jež obsahují mezery nebo nejasnosti a zamezit dvojímu státnímu občanství.)

3. Nepříznivé následky a potíže by vzrostly ještě podstatně, kdyby se ustanovilo — jak obsahuje návrh — že dotyční jsou českoslov. státními příslušníky od 28. října 1918. Uvažme všechny sféry právní a hospodářské, v kterých by z toho vznikly potíže.

4. Osobám trvale delší dobu usazeným na území RČS. bylo možno přiznat nanejvýše nárok na udělení státního občanství. To však se má dít jen v případech zcela výjimečných, hodných zvláštního zřetele, jako se to stalo na př. v §§ 40 až 42 zák. čl. L/1879, v nichž nárok na udělení uher. státního občanství poskytnut jen ve zcela mimořádných případech — při ztrátě uher. občanství bez viny dotyčné osoby. (Rak. zákony pak podobný institut vůbec neznaly.) Je to přirozené. Vždyť každý stát má a musí mít zájem na tom, aby za své státní příslušníky přijal jen osoby, o nichž se pečlivě přesvědčí a nabude jistoty, že budou dobrými a loyálními občany státu a že nebudou rušiteli veřejného míru a pořádku. Neboť po přijetí do stát. svazku ztrácí stát možnost, aby se jich zbavil jako obtížných cizinců vypovězením.

Přizná-li se tedy uvedeným osobám generelně státní občanství ex lege aneb nárok na udělení, pak vzdává se stát možností rozhodovati o udělení státní příslušnosti podle volného uvážení t. j. podle výběru a zjištění.

Aby se pomohlo nesnáším vzniklým z výkladu nejv. správního soudu ve věci § 10 a 11. zák. čl. XXII/1886, přijat byl lex Derer z 1. 7. 1926 č. 152 Sb., který zavedl na Slovensku a Podk. Rusi — tedy nový dualismus místo unifikace — nárok na udělení těm osobám, které měly bydliště v některé obci Slovenska neb Podk. Rusi nepřetržitě od 1. I. 1906 aspoň 4 roky a od té doby mají nepřetržitě bydliště na území RČS. až posud a *není-li dokázáno, že v uvedené době (od 1. I. 1910) nabyly domovské (státní) příslušnosti mimo území RČS.*

Už z citovaného závěru je patrné, že tu šlo o ustanovení skoro vesměs supletorní povahy t. j. ustanovení, které mělo (má) poskytnouti nárok na udělení stát. občanství osobám, jež už dlouho bydlí na území RČS. a nenabyly jinde státní (domovské) příslušnosti.

Takovému ustanovení nebylo možno upřítí určité oprávněnosti (mohlo se po našem soudu bez jakéhokoliv nebezpečí pro stát vztahovati na celé území RČS.) a našla se proto pro návrh ten snadno ústavní většina, tím spíše, že zde byla v § 1, odst. 3 záruka, že se nároku toho nedostane osobám, které se projevíly zřejmě jako nepřátelé čsl. státu. Z nároku na udělení státního občanství

byly (jsou) podle zákona 152/1926 vyloučeny osoby: které se dopustily trestného činu proti bezpečnosti RČS.; které dobrovolně opustily území RČS. a projevíly nepřátelské smýšlení k RČS.; které byly právoplatně vykázány z RČS.; které po 28/10 1918 vykonávaly mimo území RČS. funkce v zájmu cizího státu; které odepřely slib poslušnosti a nebyly proto na svých služeb. místech ponechány a ani později přijaty. Jde tu tedy vesměs o osoby, které se k našemu státu zachovaly nepřátelsky.

Avšak vyloučení těchto osob byste v novém návrhu marně hledali. V § 1 je přiznáno stát. občanství ex lege všem, kdož mají zde bydliště od 1./I. 1910, třeba se dopustily sebe větších zločinů proti čsl. státu; v § 3 jsou pak vylučující důvody tak nedostatečné, že by se podle nového návrhu dostalo státního občanství téměř všem osobám, které zákon č. 152/1926 označil za nehodné toho a výslovně z nároku na udělení vyloučil.

5. A k tomu finanční efekt navrhovaného zákona, o němž se návrh nezmiňuje. Uskutečnění návrhu by přineslo státu mnohamilionové zatížení pensemi, tím větší, že návrh prohlašuje dotyčné osoby za čs. státní občany od 28. října 1918. Okolnosti, uvedené v § 1, odst. 2, — které neruší nepřetržitost bydlení — jsou tak četné, široké a nepřesné (podle bodu c neruší na př. nepřetržitost bydlení nepřítomnost následkem vykonávání svého povolání, nebo za jiným podobným účelem), že by náležitosti § 1 nebo 3 navrhovaného zákona dokázali i nejhroší nepřátelé státu, kteří po vzniku (obnově) čs. státu uprchli do Maďarska a dopustili se proti RČS. trestních činů. (Srov. úmyslné ničení stát. majetku po převratu, vpád na Slovensko se zbraní v ruce, agitace na Slovensku a v Maďarsku proti RČS., špionáž a pod.). A tyto osoby staly by se podle navrhovaného zákona čs. státními příslušníky, převážnou většinou ex lege a to dokonce s účinností od 28. října 1918, třeba je Maďarsko neb jiný stát považuje dnes za své státní příslušníky. Rozumí se, že všechny tyto osoby, pokud byly státními resp. veřejnými zaměstnanci (mezi nimi bylo [je] sotva 10% Slováků) vznesly by ihned na svůj nový, tak blahovolný stát nároky na pense, a to snad dokonce za dobu od 28. října 1918.

Jak by se Budapešť a přátelé Budapeště z toho všeho zaradovali. Usilují o to neúnavně od roku 1923. Od počátku ztroskotává se mezistátní vyjednávání s Maďary právě o tyto otázky (státní občanství a pense bývalých státních a veřejných zaměstnanců ze Slovenska a Podk. Rusi, kteří prchli po převratu z území RČS. do Maďarska aneb byli z našeho území vypovězeni pro různé rejdy a pod.) Maďarí nabízelí už i různé ústupky. A teď by jim to vše spadlo přímo do klína bez práce, bez vzájemných ústupků, z vlastní iniciativy českoslov. zástupců lidu a — což je nejbizarnější — Slováků. —

Bude tedy třeba věc velmi pečlivě uvážiti.

6. Navrhovaný zákon jest však těž úplně zbytečný. Nestal-li se někdo z osob bydlících delší dobu na Slovensku a Podkarpatské Rusi československým státním občanem ani podle zákona 152/1926, ani podle ústavního zákona 236/1920, a chce-li se jím státi, má vždy možnost podati si kdykoliv žádost o udělení státního občanství a stát má podle ustanovení zák. čl. L/1879, i když tu podmínky zákona č. 152/1926 splněny nejsou, možnost žádosti o udělení vyhověti a jistě žádosti vyhoví, není-li proti žadateli námitek, t. j. půjde-li o starousedlé, loyální obyvatelstvo, které se nedopustilo proti RČS. žádných deliktů. — Srov. přísnou praksi SHS., Italie atd. — Dáti však všem osobám bydlícím na Slovensku a Podk. Rusi státní občanství ex lege resp. nárok na udělení bez omezení, jaké měl dřívější lex Derer, bylo by velmi nevhodné a nebezpečné.

7. Se stanoviska legislativního jest poznamenati, že státní občanství vyžaduje stability a nikoliv, aby se předpisy tak důležité měnily každý rok, a to jen proto, aby se žadatelé vymkli zkoumání, zda tu nejsou důvody vylučující uvedené v § 1 (3) zák. 152/1926 Sb.

8. Také se stanoviska unifikace by nebylo lze odůvodniti takové privilegované ustanovení pro Slovensko a Podk. Rus (arcit privilegium odiosum pro stát a ostatní pokojné občany). To už není likvidační, supletorní ustanovení, jakým byl zákon 152/1926, který měl odstraniti různé potíže správní a skutečně určité křivdy vzniklé růzností dřívějšího a nynějšího právního výkladu a prakse. To už je výsada. A proč by se takového ustanovení nemohly dovolávat osoby bydlící v Čechách, na Moravě

a ve Slezsku? Osoby, které by zde přišly v úvahu, nejsou jistě horší než ony, které by se staly našimi státními příslušníky podle navrhovaného zákona. (Věcně jsme arci zásadně proti podobnému zákonu vůbec.) Není správné tvrzení důvodové zprávy, že nabytí státního občanství na Slovensku a Podk. Rusi dalo se jiným způsobem a za jiných podmínek než v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Naopak až na nepatrné, podružné odchylky platily a platí na obojím území předpisy stejné a byla stejná praxe. Ba možno, soudím, tvrditi, že praxe při nabytí stát. občanství v Uhrách byla mírnější.

Pokud se týče *odůvodnění*, jež je k návrhu připojeno, bylo by poznamenati: Poskytnutí právního nároku na udělení státního občanství podle zákona 152/1926 jest zřejmě jen výjimka z pravidla, že žádný cizinec nemá na udělení státního občanství nárok. Že výjimka se nesmí vykládat extensivně, je staré známé a dosud platné právní pravidlo. Postupovaly-li čs. úřady při posuzování nároku na udělení, zejména při výkladu § 1 odst. (3) zákona 152/1926 svědomitě, úzkostlivě a spíše restriktivně, pak jejich postup byl naprosto správný, státu a zvláště Slovensku a Podk. Rusi prospěšný a výtky o restriktivním výkladu úřadů nepřiléhavá.

Uvádí-li se v důvodové zprávě na několika místech na odůvodnění návrhu, že na Slovensku a Podk. Rusi jest ve věci řešení státní příslušnosti nespokojenost a že by se měla věc vyřešiti v jubilejním roce, soudíme, že bylo lépe takové důvody neuváděti. Vždyť jest z předchozího dobře zřejmo, o jaké pochybné osoby jde. V první řadě staly by se čs. státními příslušníky, jak již uvedeno, osoby, které zákon č. 152/1926 výslovně vyloučil. A je nám nevysvětlitelno, že těmto osobám dělají advokáta právě navrhovatelé, kteří poměry na Slovensku a Podk. Rusi dobře znají.

A ještě jednu věc důvodové zprávy nelze přejíti mlčením. V předposledním odst. na konci se praví: Držíme se nadále ustanovení mírových smluv a zásady ústavního zákona č. 236/1920, stanovíce jako rozhodující den 1. I. 1910. — Ano data 1. I. 1910 se navrhovatelé drží, jenže hlavní věc úplně převrátili a změnili. Mírové smlouvy a zákon 236/1920 Sb. ustanovily za základ státního občanství *domovské právo* (od 1. ledna 1910) na území RČS., návrh však stanoví *bydliště*. Věta citovaná jest zřejmě sofisma a v tak vážné věci velmi nesympatická.

Přihlížíme-li k tomu, že tento pro stát tak nepřívznivý návrh podávají titíž členové Nár. shrom., kteří navrhli zákon 152/1926, zákon to spravedlivý, věcný a odůvodněný, a že navrhovatelé jsou o právní stránce a politickém dosahu věci dobře informováni, nemůžeme si věc nijak vysvětliti. Či snad jest návrh přičíst také na vrub voleb?

VÁCLAV GUTWIRTH: NAŠI NĚMCI 1918—1928.

(Dokončení.)

Když min. předseda Tusar přednášel program třetí vlády republiky, zabýval se velmi obsírně stížnostmi německými. Vyslovil naději, že Němci, kteří po dlouhá staletí v tomto státě s námi žili, budou klidně na vybudování spolupůsobiti. Odmítl žalobu, že ústava je oktrojována a že je právně neplatna, protože vznikla bez spolupůsobení Němců. Z Němců jako první řečník promluvil posl. dr. Lodgman, který pronesl projev jménem Německého parlamentního svazu. Žádá sebeurčení a jeho projev vyznívá negací státu a jeho ústavy. Den poté prohlašuje Seliger za něm. soc. demokracii, že trvá na sebeurčení. Vstup Němců na půdu parlamentu prozatím vyzněl tvrdým popřením možnosti spolupráce Čechů, Slováků a Němců.

Ale nezdar německého odboje nezůstal bez poučení. Tato taktika byla sice radikální, ale neúčinná. Situace pro německé strany byla nyní potud nevýhodnější, že měly možnost parlamentní práce a že musily uvažovati o otázce, jak tohoto parlamentního vlivu využiti tím spíše, že sociální a hospodářský